

УДК 338.48(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-9>**Роїк О.Р.**кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3617-8068>**Roik Oksana**

Lviv Polytechnic National University

НАПРЯМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

У статті висвітлено стан та закономірності розвитку туристичної сфери України в умовах в війни. Проведено оцінювання втрат туристичної сфери в контексті впровадження концепції сталого зростання. Обґрунтовано необхідність впровадження напрямів, що позитивно вплинуть на відновлення сталого розвитку туризму України та його конкурентоспроможності з урахуванням національних особливостей. Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування необхідності впровадження концепції сталого розвитку туризму в Україні в умовах післявоєнного відновлення. У статті встановлено проблеми сталого розвитку туризму під час війни, розглянуто напрями забезпечення сталого зростання туризму та запропоновано вдосконалені напрями сталого розвитку туризму України в період післявоєнного відновлення. Напрями концепції сталого розвитку туризму в Україні реструктурують комплекс поглядів щодо визначення майбутнього вектору даної сфери в умовах післявоєнної відбудови.

Ключові слова: сталий розвиток, концепція сталого розвитку, туризм, національні пріоритети, російсько-українська війна.

THE DIRECTIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECOVERY

The article highlights the state and regularities of the development of the tourism sphere of Ukraine in wartime conditions. An assessment of losses in the tourism sector was carried out in the context of the implementation of the concept of sustainable growth. The need to implement directions that will positively affect the restoration of the sustainable development of tourism in Ukraine and its competitiveness, taking into account national characteristics, is substantiated. The purpose of the research is the scientific and theoretical justification of the need to implement the concept of sustainable development of tourism in Ukraine in the conditions of post-war recovery. Achieving the specified goal necessitated the solution of such tasks as establishing the problems of sustainable development of tourism during the war, considering directions for ensuring sustainable growth of tourism, and proposing improved directions for sustainable development of tourism in Ukraine during the post-war recovery period. General scientific and special methods were used to realize the research goal. The tourism sector contributes to the realization of the main goals of sustainable development, including the creation of jobs and well-being, environmental protection, preservation of cultural heritage and poverty reduction. Well-planned and managed actions for the formation of sustainable tourism can help preserve natural and cultural heritage sites, empower communities, promote peace and intercultural understanding, which is especially relevant now in the conditions of war. The directions of restructuring of the concept of sustainable development of tourism in Ukraine provide a stable set of views on determining the future vector of the development of domestic tourism in the context of the formation of a post-war reconstruction strategy. It is worth noting the directions of the post-war restoration of tourism in Ukraine: the branching of the infrastructure of tourist services and digitalization; development of tourism at three levels (according to the tourist direction, investment projects and local characteristics); formation of competitive advantages of Ukraine and promotion of a unique Ukrainian brand on the market of international tourist services.

Keywords: sustainable development, concept of sustainable development, tourism, national priorities, Russian-Ukrainian war.

JEL classification: Q51, Z31, Z32

Постановка проблеми. Повномасштабна війна на території України призвела до поглиблення кризових явищ в національній економіці, зокрема політичних, економічних, соціальних та правових, без розв'язання яких неможливе просування концепції сталого розвитку в умовах післявоєнного відновлення. Це насамперед, несформованість поліетнічної української нації як єдиного суспільного утворення та відсутність провідної національно-демократичної ідеології; незабезпечення механізмів розподілу національного доходу і стимулювання зростання обсягів його виробництва; переважання приватних інтересів державних службовців і чиновників, внаслідок чого наявне розкрадання бюджетних і господарських ресурсів, тінізація економіки і організована економічна злочинність, клано-

вість інтересів, поляризація суспільства (збагачення одних і зuboжіння інших); слабка конкуренція в багатьох галузях економіки, непередбачуваність економічної політики уряду та жорсткі бюджетні обмеження, що сприяють тому, що підприємства не сподіваються на допомогу уряду і не здійснюють довготривалого планування і капітальних вкладень та ін. Ці та інші проблеми необхідно розв'язати у процесі формування української моделі післявоєнної відбудови, її адаптування до ринкових умов системи інших країн в контексті сталого зростання.

Нині розв'язання проблеми економічного зростання, окрім виваженої економічної, політичної, соціальної та екологічної політики, потребує перед усім національних системних перетворень, для яких пріо-

ритетами стануть національні і загальнолюдські цінності та гарантії безпеки суверенітету держави, захист прав своїх громадян, проведення виваженої і передбаченої внутрішньої і зовнішньої політики у врахуванні досвіду провідних країн.

Нині в Україні в умовах війни саме туризм як економічний атрактор сприяє вирішенню деяких політичних і економічних завдань держави та визначає стан розвитку національної економіки. Туристична сфера поєднує усі складові сталого розвитку (економічну, соціальну, екологічну, а також політичну), сприяючи економічному зростанню та соціальному благополуччю, збереженню та охороні навколишнього середовища.

Туристична сфера найбільше постраждала внаслідок війни, а на північних, східних та південних територіях України звели нанівець усі досягнення щодо сталого розвитку [1]. Тому нині концепція сталого розвитку туризму України потребує структурної перебудови, зокрема відновлення туристичного потенціалу та туристичної інфраструктури, формування нового сегмента ринку праці та нова система державного регулювання туристичної діяльності відповідно до концепції сталого зростання в період післявоєнної відбудови.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням особливостей та впровадженням пріоритетів сталого туризму України нині займається широке коло як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Автори Астров В., Годсі М., Грівсон Р. та ін. [3] у своєму дослідженні провели оцінку гуманітарних, економічних та фінансових наслідків вторгнення Росії в Україну у коротко- та середньостроковій перспективі. Автори Перейра П., Чжао В., Симочко Л., Інасіо М., Богунович І., Барсело Д. [4] провели систематичний огляд літератури, у якому обґрунтували вплив російсько-українського збройного конфлікту на досягнення цілей сталого розвитку в глобальному вимірі. У праці Не У., Не Р., Ху Ф., Ши С. [5] запропоновано моделювання сталого туризму щодо ціноутворення та еволюційно стабільні стратегії для конкурентоспроможних туроператорів.

Впровадження концепції розвитку сталого туризму в Україні знайшли відображення в дослідженнях Г. Ш. Уварової, Т. І. Ткаченко, Л. М. Черчик, К. Д. Бабова, Т. М. Безверхнюк, І. К. Бабової та ін. Проблематику розвитку туризму під час війни та у період післявоєнної відбудови досліджували Філюк С., Барвінок Н., Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О., Моца А., Шевчук С., Серета Н. Проте недостатньо розкритою залишається проблематика реструктуризації та перегляді пріоритетів сталого розвитку туризму в Україні, що пов'язано в втратами туристичного потенціалу внаслідок війни росії проти України. Також актуальними залишаються дослідження щодо адаптації цілей сталого розвитку для туристичної сфери України з урахуванням національних особливостей.

Метою нашого дослідження є проаналізувати особливості та виявити основні пріоритети сталого розвитку туризму з урахуванням національних особливостей в умовах післявоєнного відновлення.

Виклад основних результатів дослідження. Формування концепції сталого розвитку туризму в період післявоєнної відбудови потребує реструктуризації усвідомлення відповідності політичних, економічних, соціальних та екологічних проблем [1]. Імплементация світового досвіду щодо впровадження сталого розви-

тку у туризмі характеризується високими показниками даної галузі в господарстві провідних країн світу. Згідно положень Цілей сталого розвитку, сталий розвиток туризму розглядаються як здатність протягом тривалого періоду часу утримувати на належному рівні основні показники сталого зростання, без змін чи завдання шкоди довкіллю [6]. Також сталість у туристичній сфері ототожнюється з позитивним загальним поєднанням економічних, політичних, соціокультурних та екологічних збалансованих впливів на неї.

Незважаючи на значний потенціал і різноманіття туристичних ресурсів, до війни в Україні спостерігався досить низький рівень освоєння та експлуатації туристичного потенціалу, порівняно з іншими країнами. Нині у більшості регіонах України ситуація загострилася внаслідок ведення військових дій та часті бомбаркетні обстріли, через що знищуються туристичні ресурси, інфраструктура та природне середовище.

Аналіз наукової літератури [3–5] підтверджує неефективність державної політики щодо гарантування розвитку туристичної сфери на основі стратегічних документів розвитку країни, адже тривалий час суттєвою проблемою формування цілісної економічної стратегії в Україні є брак розуміння того, що відсутність інноваційної трансформації в стратегічній перспективі призводить до гальмування економічної динаміки. Постійні зміни, які нині відбуваються, пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення Росії, дуже вплинули на розвиток туристичного бізнесу в Україні і, тому, перед туристичними закладами стоїть складна задача як утримати свої позиції на ринку послуг. Це зумовлює потребу в комплексному інноваційному реформуванні туристичної сфери України, яке б пов'язало результати науково-технічного розвитку із принципами сталого розвитку.

Згідно рекомендаціям UNWTO [6] для моніторингу ефективності впровадження концепції сталого туризму варто оцінювати наступні чинники, що найбільше на це впливають, а саме сезонність, зайнятість, економічний внесок туристичної діяльності до місцевих бюджетів, управління, рівень задоволення життям місцевого населення, ефективне управління енергоспоживанням, водними ресурсами, стічними водами та твердими відходами. Проте кожна країна являє собою складну екосистему з її власними індивідуальними характеристиками, що обумовлює необхідність розробки індикаторів для оцінки сталого розвитку туризму з урахуванням національних пріоритетів.

Ураховуючи конкурентні переваги, розвиток сталого туризму є одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку країни. У подальшому необхідно приділити достатньої уваги щодо розроблення і здійснення заходів, спрямованих на розвиток сталого туризму, створення конкурентоспроможного на національному та міжнародному ринках туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби. Також слід вжити заходів щодо створення та розвитку матеріально-технічної бази й сучасної інфраструктури туризму, сприятливих умов для залучення інвестицій, ефективного використання природного, історико-культурного й туристично-рекреаційного потенціалу, забезпечення умов для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності [2]. Це неможливо без підвищення якості та

асортименту туристичних послуг, розширення мережі туристично-екскурсійних маршрутів, здійснення системної рекламно-інформаційної діяльності, підтримки в'їзного та внутрішнього туризму, поліпшення кадрово забезпечення галузі.

Повномасштабна війна в країні, постійні загрози ракетних обстрілів, складна політична та економічна ситуація в Україні стримують розвиток туристичної сфери. За таких умов необхідна оцінка потенціалу і визначення напрямків структурної перебудови національної економіки загалом, так і туристичної галузі зокрема як її частини. А отже, для покращення ситуації потрібно вести грамотну інформаційну політику, спрямовану на створення позитивного іміджу країни в період післявоєнного відновлення [7]. Дотримання Україною принципів сталого розвитку та цілей сталого розвитку туризму дозволить узгодити національну політику у сфері туризму з загальносвітовими принципами та створити сприятливі умови для її розвитку, оптимізує механізми державного управління сферою туризму на всіх рівнях в умовах післявоєнного зростання.

Основними напрямками сталого розвитку туризму у післявоєнний період мають стати [7–8]: забезпечення державної підтримки розвитку туризму як важливої галузі економіки країни; розробка та реалізація регіональних програм розвитку туризму в контексті сталого зростання; підвищенні рівня національної свідомості та ідентичності українського народу шляхом збереження автентичної матеріальної структури нерухомої культурної спадщини та створення національних культурних атракцій; комплексний розвиток та ефективне використання туристичного потенціалу країни в контексті реалізації Цілей сталого розвитку; диверсифікація туристичних послуг, підвищення їх якості та конкурентоспроможності з позиції збереження та розвитку національної ідентичності, культурної спадщини, культурних цінностей та національна пам'яті; розбудова, покращення та вдосконалення туристичної інфраструктури після війни; популяризація цікавих туристичних об'єктів в країні та за її межами; залучення інвестицій в розвиток туристичної галузі, реконструкцію та розбудову туристичних об'єктів шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату; надання податкових пільг для новостворених малих туристичних підприємств; вдосконалення системи наукового забезпечення та якісної підготовки туристичних кадрів; гармонізація законодавства у сфері туризму з європейським та світовим, дотримання міжнародних стандартів якості туристичних послуг; гарантування безпеки споживачів туристичних послуг та захист їхніх прав; використання досвіду держав, що займають провідні позиції

на ринку туристичних послуг, та їх адаптації до національних особливостей України; участь в міжнародних програмах розвитку туризму; використання сучасних інформаційних технологій для ефективного розвитку туристичної сфери.

Сталий розвиток туризму на рівні державної політики забезпечується за рахунок його промоції у світі, підвищенні рівня обізнаності цільових аудиторій щодо туристичних можливостей України та споживчих переваг українського національного туристичного продукту, зокрема створення і впровадження офіційного багатомовного порталу про об'єкти культурної спадщини України. Іншими напрямками розвитку туристичного потенціалу на державному рівні є інформаційна політика та безпека, зокрема: популяризація потенціалу України та її бренду на міжнародній арені.

Висновки. Отже, сфера туризму, як одна з економічно найбільш швидко зростаючих в світі, визначається як важливий учасник створення робочих місць і добробуту, охорони навколишнього середовища, збереження культурної спадщини та подолання бідності. Добре спланована та керована туристична сфера може допомогти зберегти об'єкти природної та культурної спадщини, розширювати можливості громад, створювати торговельні можливості та сприяти миру та міжкультурному взаєморозумінню.

Тривала пасивність уряду щодо проблематики забезпечення розвитку сталого туризму, як однієї з фундаментальних конкурентних переваг України, призвела до структурних недоліків і неготовності галузі протистояти викликам погіршення міжнародного іміджу і обмеження в'їзного туризму внаслідок війни. Нині оптимальним рішенням з огляду на роль туризму України для економіки, майбутнього сталого розвитку і екосистемної безпеки є активізація зусиль щодо розробки програми стимулювання внутрішнього туризму, відновлення і розширення туристичних ресурсів на відносно безпечних територіях з метою швидкого відвоювання позицій України на міжнародних туристичних ринках після війни.

Напрямки сталого розвитку туризму в Україні передбачають комплекс поглядів щодо визначення майбутнього вектора розвитку вітчизняного туризму в контексті формування стратегії післявоєнної відбудови, серед яких: розгалуження інфраструктури туристичних послуг та цифровізація; розвиток туризму на трьох рівнях (відповідно до туристичного напрямку, інвестиційних проектів та місцевих особливостей); формування конкурентних переваг України та просування унікального українського бренду на ринку міжнародних туристичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Носирев О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 1 (26). С. 55–68. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22nooveu.pdf>
2. Бабов К., Безверхнюк Т., Бабова І. Сталий розвиток туризму: пріоритети для України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 77(1). С. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa1772019170446>
3. Astrov V., Ghodsi M., Grieveson R. and other. Russia's Invasion of Ukraine: Assessment of the Humanitarian, Economic and Financial Impact in the Short and Medium Term. 2022. URL: <https://wiiw.ac.at/russia-s-invasion-of-ukraine-assessment-of-the-humanitarian-economic-and-financial-impact-in-the-short-and-medium-term-dlp-6132.pdf>
4. Pereira P., Zhao W., Symochko L., Inacio M., Bogunovic I., Barcelo D. The Russian-Ukrainian armed conflict impact will push back the sustainable development goals. *Geography and Sustainability*. September 2022. Volume 3. Issue 3. P. 277–287. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.geosus.2022.09.003>

5. He Y., He P., Xu F., Shi C. Sustainable Tourism Modeling: Pricing Decisions and Evolutionarily Stable Strategies For Competitive Tour Operators. *Tourism Economics*. 2018. Vol. 24. № 4. P. 1–21.
6. World Tourism Organization and United Nations Development Programme, Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030, Highlights, UNWTO. Madrid, 2017. 36 p.
7. Філюк С. М. Вплив кризових процесів на туристично-рекреаційний потенціал України: ретроспективний аналіз туристичних даних 2014–2022 рр. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 34. С. 296–305. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7220110>
8. Моца А., Шевчук С., Середя Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>

References:

1. Nosyrev O., Dedilova T., Tokar I. (2022) Rozvytok turizmu ta industriyi hostynnosti v stratehii postkonfliktnoho vidnovlennya ekonomiky Ukrainy. [Development of tourism and the hospitality industry in the strategy of post-conflict economic recovery of Ukraine]. *Socio-economic problems and the state*, vol. 1 (26), pp. 55–68. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22noveu.pdf>.
2. Babov K., Bezverhnyuk T., Babova I. (2019) Stalyy rozvytok turizmu: priorityety dlya Ukrainy [Sustainable development of tourism: priorities for Ukraine]. *Actual problems of public administration*, no. 77(1), pp. 23–29. DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa1772019170446>.
3. Astrov V., Ghodsi M., Grieveson R. and other (2022) Russia's Invasion of Ukraine: Assessment of the Humanitarian, Economic and Financial Impact in the Short and Medium Term. Available at: <https://wiiw.ac.at/russia-s-invasion-of-ukraine-assessment-of-the-humanitarian-economic-and-financial-impact-in-the-short-and-medium-term-dlp-6132.pdf>
4. Pereira P., Zhao W., Symochko L., Inacio M., Bogunovic I., Barcelo D. (2022) The Russian-Ukrainian armed conflict impact will push back the sustainable development goals. *Geography and Sustainability*, vol. 3, issue 3, pp. 277–287. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.geosus.2022.09.003>
5. He Y., He P., Xu F., Shi C. (2018) Sustainable Tourism Modeling: Pricing Decisions and Evolutionarily Stable Strategies For Competitive Tour Operators. *Tourism Economic*, vol. 24, no. 4, pp. 1–21.
6. World Tourism Organization and United Nations Development Programme (2017) Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030, Highlights, UNWTO. Madrid, 36 p.
7. Filyuk S. M. (2022) Vplyv kryzovykh protsesiv na turystychno-rekreatsiynnyy potentsial Ukrainy: retrospektyvnyy analiz turystychnykh danykh 2014–2022 [The impact of crisis processes on the tourism and recreation potential of Ukraine: a retrospective analysis of tourism data 2014–2022]. *Scientific Notes of the Lviv University of Business and Law. The series is economical. Legal series*, vol. 34, pp. 296–305. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7220110>
8. Motsa A., Shevchuk S., Sereda N. (2022) Perspektyvy pislyavoyennoho vidnovlennya sfery turizmu v Ukraini [Prospects for the post-war recovery of tourism in Ukraine]. *Economy and society*, no. 41. Available at: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1560> (accessed 11 April 2023).